

ELS DOS JOCS FLORALS DE BARCELONA DE 1888

RAMON PINYOL I TORRENTS

Universitat de Vic

Els Jocs Florals de Barcelona, per la seva estructura i la seva funció, van estar des del primer moment sotmesos a tensions de tipus literari, ideològic i polític. En aquest sentit, les lluites internes per tenir-ne el control són una constant de la seva història. Hi ha, tanmateix, un moment on van esclatar de manera singular els enfrontaments en el si de l'associació que organitzava el certamen, l'anomenat Cos d'Adjunts: l'any 1888. Aquest any, en què s'esdevenia justament la trentena edició dels Jocs «restaurats», el certamen se celebraria enmig de l'Exposició Universal de Barcelona, que estava previst que s'inaugurés a l'abril i que es mantingués oberta fins al final de l'any. Quan a la tardor de 1887 es va reunir el Cos d'Adjunts per escollir els mantenidors del Consistori (el jurat) de 1888, ja hi va haver polèmica en presentar-se dues candidatures, que no van arribar a cap solució de consens, com havia passat en altres ocasions. Aquesta dissensió d'alguna manera anunciava la pugna pregonada que es produirà al cap d'uns mesos i que acabarà en la celebració, al mes de maig, de dos certàmens floralescos, un fet que no es tornaria a repetir fins una norantena d'anys més tard. En aquest treball intentaré, a mode de crònica, d'explicar-ne els fets principals.¹

1. S'ha de fer notar, perquè no deixa de ser curiós, el fet que de les estratègies que van seguir els bàndols enfrontats no en quedi cap rastre en els epistolaris coneguts i inèdits de personatges que estaven relacionats de manera directa, uns més que d'altres, en l'assumpte: M. Aguiló, J. Verdaguer, À. Guimerà, R. Picó i Campamar, J. Collell, M. Duran i Bas, T. Llorente, J. Torras i Bages, C. Pirozzini, T. Forteza... Per contra, el conjunt epistolar que dóna més informació és el de Marcelino Menéndez Pelayo, del qual he fet ús de manera notable. S'ha de tenir en compte, tanmateix, que moltes de les persones que hi van estar implicades vivien a Barcelona, on tenien tracte freqüent, cosa que explicaria, però només en part, que aquests afers no passessin al

ELS PRECEDENTS: L'ELECCIÓ DEL CONSISTORI PER A 1888 I EL PAPER RESERVAT A M. MENÉNDEZ PELAYO

Els Jocs de 1887 havien estat presidits per Jaume Collell i els de 1886 per Valentí Almirall, en dos moments en què encara es mantenia un cert equilibri entre les dues tendències del catalanisme que representaven aquests dos personatges, un equilibri que derivava de l'acord precari que s'havia aconseguit a la primera meitat dels vuitanta entorn del Centre Català i del «Memorial de Greuges» (1885). Al llarg de 1887, però, entre els dos grans sectors del catalanisme, el conservador, encarnat en el grup del diari *La Renaixensa*, i el progressista, representat per Valentí Almirall, es van distanciar ostensiblement i es va produir la coneguda escissió del Centre, del qual va sortir-ne el grup conservador, que va fundar la Lliga de Catalunya.

Un dels punts de fricció entre ambdues institucions, Centre i Lliga, fou l'Exposició Universal que es preparava per al 1888. I, des del primer moment que es comencen a dissenyar els Jocs d'aquell any, la qüestió de l'Exposició en resulta inseparable. Almirall i el Centre, enemics furibunds del certamen firal, van abonar a la tardor de 1887 una candidatura al Consistori de l'any següent de caràcter eclèctic (amb gent de diverses tendències), encapçalada per Joan Mañé i Flaquer (un conservador prou notori, però de gran prestigi, aleshores contrari a l'Exposició), Josep Balari (catedràtic de la Universitat i corrector lingüístic de Verdaguer), Josep Lluís Pellicer (dibuixant i pintor, col·laborador de la premsa satírica catalana, federalista que va acabar a l'anarquisme), Eduard Vidal de Valenciano (dramaturg proper a Frederic Soler i republicà possibilista), Josep Martí i Folguera (escriptor, vinculat a Frederic Soler) i Antoni Rubió i Lluch (historiador, fill de Rubió i Ors i catedràtic de la Universitat). L'altra candidatura,

---

terreny epistolar. També s'ha de remarcar que en el fons dels Jocs Florals que es conserva a l'Arxiu Històric de Barcelona ja fa anys que s'ha extraviat el llibre d'actes corresponent a l'any 1888, i que entre la correspondència d'aquell any, que forçosament havia de ser abundant, gairebé no hi hagi material dels mesos d'activitat més intensa, i el que hi ha és de poc o nul interès. Aprofito per agrair a Carme Fauria, que està catalogant aquest fons, i a Sebastià Riera, les facilitats que m'han donat per consultar-lo.

muntada pels *lligats*, estava composta per Marià Aguiló, el baró de Tourtoulon (un erudit francès biògraf de Jaume I), Marcelino Menéndez Pelayo, Jacint Verdaguer, Pau Sans i Guitart (enginyer, redactor de *La Renaixensa*, president de la Lliga de Catalunya i de la Unió Catalanista, secretari estat del Consistori de l'any anterior) i Joaquim Cabot i Rovira (escriptor, joier i financer, polític de la Lliga de Catalunya). Per un marge no gaire gran de vots, guanyà aquesta segona candidatura.²

Almirall, des *La Veu del Centre Català*, es dedicà sistemàticament a desqualificar el nou Consistori i a pressionar-lo des d'un primer moment perquè no fos escollit Menéndez Pelayo com a president. En un article del 19 de novembre, anònim, com és la norma habitual de la publicació, titulat «Les eleccions del Consistori», s'afirma que aquest és «reflexo fidel dels Rius y Taulet, Masvidal y companyia», es blasma la possibilitat de la presidència de Menéndez³ i s'acusa Collell, president encara del Consistori de 1887, que «en son afany de prestar ajuda als *lligats* va lograr barrejar la festa del any que vé ab la Exposició-Rius y Taulet, parlant del major lluhiment que ab tal motiu ha de donarse al Jochs». En un *post scriptum* de l'article, es comenta amb satisfacció que quan aquest «estava en caixes» ha arribat la notícia que «es desisteix de la presidència del Sr. Menéndez Pelayo, otorgant-la ó bé al Sr. Aguiló, que ho seria per segona vegada, ó bé al Sr. Verdaguer, que 's trobaria en igual cas». I com que la campanya es devia haver fet en altres llocs, en aquesta mateixa nota es «feliciten» d'haver contribuït a tombar la candidatura del polígraf espanyol.

2. Vegeu sobre aquests Jocs i la intervenció d'Almirall dos treballs de Xavier VALL I SOLAZ, «Valentí Almirall i els Jocs Florals», *Els Marges*, 40 (desembre de 1989), ps. 63-86, esp. 78-86, i «Almirall i els Jocs Florals (II)», *Revista de Catalunya*, núm. 125, gener de 1998, ps. 29-54. També, Joseph PICH I MITJANA, *El Centre Català. La primera associació política catalanista (1882-1894)*. Catarroja; Barcelona: Afers, 2002, esp. ps. 256-266.

3. De fet, *La Vanguardia* del dia 11 havia donat aquesta notícia: «El señor Menéndez Pelayo ha sido nombrado presidente de los Juegos florales, que han de celebrarse en Barcelona durante la Exposición Universal» (p. 3). La possibilitat d'aquest nomenament, doncs, devia donar-se com a molt alta a la capital catalana.

No sabem fins a quin punt Menéndez Pelayo estava al cas de la proposta de fer-lo mantenidor i, encara menys, de nomenar-lo president. El fet és que el dia 18 d'aquell novembre Collell li escrivia demanant-li que acceptés, perquè la seva presència contribuiria a «mantener el prestigio de nuestros Juegos Florales que han sido indudablemente la ardiente fragua de nuestro renacimiento», a la vegada que li explicava que s'havia tingut en compte «para la formación del Consistorio el celebrarse en la primavera próxima la inauguración de la Exposición de Barcelona».⁴ L'endemà mateix era Jacint Verdaguer qui li escrivia, amb argumentació similar.⁵ I uns dies més tard, era Marià Aguiló qui ho feia:

A pesar de mis repetidas protestas, me veo precisado á aceptar interinamente la presidencia de edad en los Juegos Florales de este año, hasta que tengamos la honra de verle á Vd. entre nosotros, á quien tocan de derecho... divino todas las presidencias literarias en España. Usted es á la vez el único que con su presencia y su palabra puede contestar y convencer á su amigo el Señor Valera, y á cuantos como el miran todavía de reojo esta consuetudinaria fiesta.

Siento muy de veras que hayan vuelto á acordarse de mí, primero porque he cumplido repetidas veces con esta institución, y segundo porque pobre de meritos y viejo, me han puesto entre los próceres jóvenes de nuestra literatura. Mis 63 años y los que me han añadido los disgustos que V. sabe he pasado ultimamente en la Biblioteca, me imposibilitan para hacer cosa de provecho en esta fiesta literaria.⁶

Les paraules d'Aguiló expliciten diversos aspectes del que estava pas-

4. Marcelino MENÉNDEZ PELAYO, *Epistolario*, IX, Madrid: Fundación Universitaria española, 1985, p. 18.

5. Després de dir-li que havia transmès al marquès de Comillas «la recomen-dació que V. me pedía». I segueix: «Espero que no reusará V. (lo sentiria en el alma) el nombramiento de mantenedor de nuestros Juegos Florales. Los adjuntos todos nos honraremos con su nombre si no pudiese ser con su presencia, y contribuiría á quitar á nuestra fiesta de Mayo el caracter de exclusivismo que infundadamente se le atribuye. Por otra parte nos ha animado á nombrarle el coincidir los Juegos con la apertura de nuestra Exposición.» (*Op. cit.* en la nota ant., p. 23).

6. *Ibid.*, p. 31.

sant en aquell moment dins el cercle dels que controlaven els Jocs. D'una banda, sembla que hi ha una mena de disculpa per no haver-lo fet president, i de l'altra encara se li insinua que la presidència li tocaria per «mèrits». De l'altra, s'evidencia una de les preocupacions que no gaire clarament sortien en les cartes de Collell i Verdaguer: calia la col·laboració de Menéndez per aturar la campanya contra el català i la literatura catalana (i del catalanisme i les seves aspiracions, és clar) que certs sectors espanyols estaven portant a terme i de la qual Valera n'era un exponent, com ho era Núñez de Arce, un discurs del qual a l'Ateneo de Madrid va desfermar moltes reaccions el 1886 i el 1887, entre les quals dues de molt sonades d'Almirall i de Mañé i Flaquer, i fins una de Duran i Bas.⁷ A desgrat del discurs —que esdevindria famós— que l'erudit santanderí havia de fer en els Jocs de 1888, la realitat és que, en privat, compartia les idees de Valera i altres intel·lectuals castellans, com es posa en relleu en una carta que va adreçar a l'autor de *Pepita Jiménez* a l'agost d'aquell 1887:

El catalanismo, aunque es una aberración puramente retórica, contra la cual está el buen sentido y el interés de todos los catalanes que trabajan, debe ser perseguido sin descanso, porque puede ser peligroso si se apoderan de él los federales como Almirall, que ya han comenzado a torcerle y a desvirtuar el carácter literario que al principio tuvo. El tal Almirall es un fanático todavía de peor casta que Pi y Margall [...]. Está haciendo una propaganda antinacional de mil diablos. Y asómbrese usted: le apoya el mismísimo Mañé y Flaquer desde las columnas del archiconservador «Diario de Barcelona».⁸

La situació, com es pot veure, no era pas fàcil de controlar per part d'Aguiló i companyia. De fet, Menéndez y Pelayo devia estar dubtant d'acceptar, perquè encara en una carta llarguísima de caràcter personal del seu amic íntim Antoni Rubió i Lluch (que, recordem-ho, figu-

7. Sobre tota aquesta qüestió, amb els textos d'aquests tres autors, vegeu Manuel LLANAS i Ramon PINYOL I TORRENTS, «Notes sobre l'ús culte del català en algunes polèmiques dels anys vuitanta del segle XIX», *Anuari Verdaguer 1993-1994*, Vic: Eumo Editorial; Ajuntament de Barcelona, 1995), ps. 81-109.

8. La citació és reproduïda de la transcripció del treball citat en la n. 4, p. 83.

rava en la candidatura contrària) del 30-1-88, li diu: «Me alegro que hayas aceptado el cargo de *Mantenedor* [...]».⁹

LA PREPARACIÓ DEL CERTAMEN I L'ESCISSIÓ

El nou Consistori va treure, tot just passat Reis, el cartell dels Jocs. Per culpa de les presses o intencionadament, no va entrar en contacte amb algunes de les entitats que en anys anteriors havien patrocinat premis extraordinaris per si volien fer-ho també en aquella ocasió. Entre aquestes entitats hi havia el Centre Català, la qual cosa va provocar un article a la revista de l'entitat el 14 de gener, signat «Los redactors de la VEU DEL CENTRE CATALÀ» i titulat «Carta primera sobre els Jochs Florals». Anava adreçada a Marià Aguiló i s'hi recriminava el fet, a més de criticar que s'haguessin declarat «extraordinaris» els Jocs d'aquell any per coincidir amb l'Exposició Universal, l'èxit de la qual era del tot «impossible» i que la presència la reina Maria Cristina acabaria convertint el certamen en una festa «cortesana», on seria obligat «presentar la flor natural á la dama regia». L'article sostenia, igualment, que l'augment de les subvencions acordades per l'Ajuntament¹⁰ i la Diputació de Barcelona (que van passar de les habituals 250 pessetes a 5.000 i de 150 a 1.500, respectivament) no portaria res més que a fer d'aquestes institucions polítiques les mestresses dels Jocs.¹¹

El Consistori va convidar uns dies més tard les entitats excloses o oblidades a participar-hi i el Centre va oferir, en carta del 30 de gener, un «objecte d'art á la poesia de tema lliure que més s'ajusti al lema del Escut d'aquest CENTRE, qual llegenda diu: “Catalunya y Avant”». La treva, però, havia de durar ben poc, fent bones les prediccions d'Almi-

9. *Ibid.*, p. 88.

10. Rius i Taulet ja ho havia comunicat a Aguiló en un ofici que porta data del 2 de gener (Arxiu Històric de Barcelona, fons dels Jocs Florals, cota 6B.VI-03/1-067.)

11. «Las subvencions y almoynas son sempre contraproduhents, puig lo que las dona prompte se fa l'amo de la cosa [...]. La subvenció extrordinaria del Ajuntament la paga ja lo Cartell, subjectant los Jochs á la Exposició Rius y Taulet-Girona-Pirozzi-ni.» (*La Veu del Centre Català*, núm. 14, 14-1-1888, p. 80).

rall. En efecte, l'alcalde Rius i Taulet en un ofici del 21 de març demanava formalment al president del Consistori un canvi de data de la festa, ja que la inauguració de l'Exposició es faria durant la segona quinzena de maig i els Jocs se celebraven tradicionalment el primer diumenge d'aquest mes: «espero merecer de V., como del digno Consistorio que preside, que no habrá inconveniente en trasladar tan bella como interesante solemnidad á una fecha posterior á la que se ha indicado, como más a propósito para contribuir al esplendor de la misma y al interés que despierta la Exposición Universal [...].¹² A partir d'aquí es desfermaren tota mena d'accions i reaccions, la primera de les quals fou fer una reunió urgent del Cos d'Adjunts per decidir si s'accedia a la petició municipal. L'assemblea va tenir lloc el dia 27, a la Casa de la Ciutat, on es va facultar, no sense alguna oposició, al Consistori dels Jocs perquè portés a terme el que sollicitava l'Ajuntament.¹³ Immediatament, Almirall i el Centre català van contraatacar i el 3 d'abril van reunir els seus partidaris i van acordar celebrar un altre certamen el dia tradicional. Així valorava la situació el diari barceloní *La Dinastia* del dia 5: «*El Diluvio* da cuenta de que algunos catalanistas reunidos en el *Centre Catalá* han resuelto celebrar por su cuenta los *Jochs Florals* el día que se acostumbra todos los años, y añade que con tal motivo habrá en 1888 dos Juegos florales. // El colega se equivoca. // No habrá más que unos *Juegos florales* que se celebrarán en Mayo. // Y una parodia.» I el dia 6 ja es constituïa el Consistori alternatiu, com explicava *La Vanguardia* del dia següent:

Anoche, á las nueve y media, se reunieron en el Fomento de la Producción Española los adjuntos de los Juegos Florales que no están conformes en que éstos se celebren en el último domingo de mayo, y demás

12. AHB, fons del Jocs Florals, cota 6B.VI-03/1-076. Una versió completa en català es troba en una nota del volum dels Jocs d'aquell any (*Jochs Florals de Barcelona. Any XXX de llur restauració*. Barcelona: Estampa «La Renaixensa», 1888, p. 43).

13. «Ánoche se reunieron los adjuntos de los Juegos Florales. Leída una comunicación de la alcaldía pidiendo que se aplazara la celebración de la fiesta literaria, se presentó una proposición en la que se autorizaba al consistorio para que hiciera lo que estimara más oportuno. Después de alguna discusión, fué aprobada por una gran mayoría.» (*La Vanguardia*, 28-3-1888, ed. de tarda, «Notas locales», p. 1).

personas que desean que aquéllos se celebren en el primer domingo de dicho mes.

Presidía la reunión la Junta organizadora compuesta de los señores José María Lasarte, á quien se concedió la presidencia como más joven, Almirall (don Valentín), Soler (don Federico, Blanch y Vallés y Ribot).

Abierta la sesión se dió un voto de gracias á la Junta organizadora y se procedió luego á la elección de los mantenedores, resultando elegidos con ochenta y seis votantes los señores don Federico Soler, don Manuel Lasarte, don José Vallés y Ribot, don Valentín Almirall y don Conrado Roure, y como suplentes los señores don Mauricio Vidal, don J. Narciso Roca, Brú y Llopis.

Se levantó la sesión á las once.

Paral·lelament, el Centre havia decidit retirar el premi que havia ofert per als Jocs, i el Consistori oficial, al seu torn, havia acordat conservar-lo (amb el tema i el lema del Centre, però sense esmentar-lo, com era natural).¹⁴ A partir d'aquí tota la premsa barcelonina participa de la qüestió, uns a favor i uns altres en contra del certamen alternatiu, amb dosis notables de virulència. En un article titulat «Los Jochs Florals cortesans», de més de dues planes i sense signar (no calia), *La Veu del Centre Catalá* havia obert les hostilitats el 31 de març, fent una crònica de la reunió on s'havia acordat l'ajornament, en què destaca que «ni tan sols va faltarhi lo *primer poeta del mon en los nostres temps* [el subratllat és seu], vestit de sacerdot [en clara al·lusió a Verdaguer]», destacant les irregularitats procedimentals que s'hi van produir, per

14. Una carta del dia 5 d'abril del Centre a Aguiló retirava el premi perquè no s'havien seguit «los tramits requerits per los Estatutos dels Jochs Florals segons los que no pot establir-se cap innovació á sos articles en la mateixa sessió en que's proposi», atès que es va fer així votant el «retardament» (AHB, fons dels Jochs Florals, cota 6B. VI-03/1-079). I *La Vanguardia* del dia 7 publicava aquesta nota: «El Consistorio de los Juegos Florales anuncia que á consecuencia de una comunicaci6n del "Centre Catalá" anunciando que aquella sociedad retiraba el premio que tenía ofrecido en el citado certamen, ha acordado costear un objeto de arte para premiar la mejor poesia que se inspire en el lema "Catalunya y avant" [que era el del Centre Català]». També es va recollir el fet de la retirada del premi en una nota a la reproducci6n del cartell dels jocs oficials en el volum del certamen (*op. cit.* en la n. 12, p. 31).

acabar afirmant que de l'únic que es tractava era de «posar los Jocs Florals als peus de Madrid; de convertirlos en una de las festas en quinas l'Ajuntament de Barcelona celebrará, gastant mils y mils, la solemnitat *nacional* [la cursiva és seva] d'una Exposició Andalusada».

El Consistori oficial, per la seva banda, el 6 d'abril va adreçar una instància al governador civil de Barcelona reclamant-li que, d'acord amb la llei d'associacions vigent en aquell moment, els dissidents no poguessin usar la denominació de «Consistori dels Jochs Florals». I així va ser i d'aquí el canvi de nom del certamen almirallià, que va acabar sent la «Festa dels Jochs Florals del Primer Diumenge de Maig». El dia 10 ja es publicava el cartell dels nous Jocs, a la vegada que sortia una altra notícia que els afectava i que era donada per *La Dinastía* en aquests termes: «Don Federico Soler, la persona más caracterizada literariamente entre los mantenedores de los Juegos Florales de juego, ha renunciado a su cargo. // Felicitamos al insigne Serafí Pitarra. // Las parodias sólo encajan bien en el Teatro». La dimissió es va dir que era per «motius familiars» —la dona de Soler havia mort el 25 de març—, però sospito que n'hi havia un altre: calia que Soler es presentés al concurs per assegurar un nom de pes entre els premiats. A més a més, com veurem, s'hi va presentar també el seu fill, Ernest, que va resultar guardonat.

Mentrestant, la premsa polemitzava entorn de la duplicitat de certàmens, sempre amb l'Exposició Universal com a centre del debat, i es feien córrer tota mena de rumors, com aquest que recull l'edició del matí del monàrquic *La Dinastía* del 19 d'abril, a la secció «Impresiones»:

¿Es cierto que algunos socios del “Centre Catalá” y aun algunos mantenedores del certámen que esta asociación prepara, recomiendan personalmente á los poetas catalanes que envíen alguna composición a dicho Certámen?

¿Es cierto que abrigan el propósito de publicar, una vez celebrado este, las composiciones que no resulten premiadas á fin de inutilizar las que los mismos autores hayan remitido a los Juegos Florales que se celebrarán después?

El Diluvio que parece estar muy enterado de cuanto se relaciona con la fiesta poética organizada por los federalistas, podría decir lo que hay de cierto en las anteriores preguntas.

El Consistori oficial va poder allargar el termini de presentació d'obres (de l'1 al 23 d'abril) i el Consistori alternatiu només va disposar del període comprès entre el 9 i el 28 d'abril. Sigui com vulgui, com veurem, Almirall i els seus es van saber mobilitzar i van aconseguir força composicions. Això sense afliurar en la polèmica periodística. En un altre article de consideració abans del seu certamen, «Desfogaments dels lligats», publicat a *La Veu del Centre Català* del 21 d'abril, els almirallians es deixaven anar amb estil de míting: «Estan furiosos, treuen foch pels caixals; la irritació que els ha causat la patriòtica conducta del CENTRE CATALÀ iniciant y apoyant la celebració dels genuïns Jocs Florals del primer diumenge de Maig, es tan gran, que fins temem arribi en alguns a perjudicarlos la salut. // Y rahó tenen per haverse sortit *de sas casillas*, com graficamen dihuen los castellans, puig la caiguda ha sigut tremenda, tan tremenda que ja maymés podrán alsarsen». Tot plegat, per negar que els partidaris de la Lliga siguin uns catalanistes «purs» (com es veu que s'autoanomenaven), cosa de la qual sí que podien vantar-se els del Centre, perquè servien la tradició, alhora que insistien a defensar-se de l'acusació que el seu certamen seria una «paròdia», el mot que constantment els era llançat des del sector conservador.

LA FESTA DELS JOCS FLORALS DEL PRIMER DIUMENGE DE MAIG

Finalment, va arribar el diumenge 6 de maig i es va celebrar la festa dels dissidents. El Consistori s'havia remodelat a conseqüència de la citada renúncia de Frederic Soler i ara quedava constituït de la manera següent: Conrad Roure (president; conegut periodista i dramaturg, amic íntim d'Almirall), Manuel de Lasarte (escriptor bilingüe, fundador i director del diari *El Diluvio*, un dels portaveus republicans), Josep M. Vallès i Ribot (fabricant, maçó destacat i dirigent republicà), Rossend Arús (un altre íntim d'Almirall, escriptor bilingüe i maçó molt rellevant), Valentí Almirall mateix, Joan Bru Sanclement (comerciant, folklorista i excursionista) i Maurici Vidal i Duran (que actuà de secretari; jove advocat i comerciant, membre actiu del Centre, en el qual ocupà diversos càrrecs). Hem de suposar que era a

aquests dos darrers que es referia *La Veu del Montserrat*, quan deia que hi figuraven persones «molt obscures algunes», tret que no fos una subtilesa adreçada als jurats de filiació maçònica.

El concurs aconseguí aplegar dues-centes trenta-una composicions,¹⁵ segons consta en el volum publicat, *Festa dels Jochs Florals del Primer Diumenge de Maig de MDCCCLXXXVIII. Any XXX de llur restauració*, en què també figura una relació de setze «adjunts protectors» i de cent «numeraris» (xifra exacta).¹⁶ Aquest llibre, venut al preu de cinc pessetes, conserva el format i l'estructura interna dels volums dels anys precedents. Val a dir que trigà un any a sortir a la llum pública, a desgrat que porta peu d'impremta de 1888.

La festa tingué lloc al teatre Novetats del passeig de Gràcia (sembla que no fou possible d'obtenir cap espai de titularitat pública) i se celebrà amb la solemnitat acostumada. En la crònica feta per *La Veu del Centre Català*, s'afirma (i altres fonts ho confirmen) que el recinte estava completament ple i que «los palcos» estaven «ocupats per lo mes lluhit de la bona societat barcelonina», així com les taules reservades a la premsa, de la mateixa manera que descriuen els guarniments, l'escenari i el fet que una banda «colocada al jardí» va tocar peces escollides al començament i en els descansos. No s'estan d'explicar que el capità general i el governador civil s'excusaren complidament de no assistir a l'acte.

Conrad Roure va dedicar el discurs presidencial a la poesia popular, s'ha d'entendre que la de la línia popularista defensada pels sectors almirallians i no pas la selectiva i arcaïtzant d'Aguiló. No va manifestar-se agressiu contra el sector conservador dels Jocs Florals i, en canvi, va tenir molta cura a assenyalar que tractaria un tema més acadèmic que literari, perquè ell no havia estat cridat «a introduir noves consuetuds en la ritualitat» de la festa. És interessant de remarcar la insistència que posa en el parlament a destacar el lligam «inseparable» de l'aspecte literari i el polític en la literatura, com molt «clarament» han posat de relleu al llarg de la història els governants del món.

En la «Memòria» del secretari, per contra, hi ha una justificació cla-

15. La crònica de l'acte feta per *La Veu del Centre Català* (núm. 31, del 12-5-1888, p. 1184) diu, potser per error, que foren «237».

16. Barcelona: Estampa Ibérica de Francisco Fossas, 1888, 322 pàgines.

ra de la celebració del certamen en la data tradicional, ja que «sens mes que una sola interrupció en cas de força major, s'han celebrat tots los anys en la díada d'avuy». Retreu al sector oficial la seva actitud i destaca el fet que, malgrat el poc temps de preparació, el concurs hagi pogut celebrar-se i amb èxit. Naturalment, «fou interromput en sos párrafos mes intencionats», segons la crònica de *La Veu del Centre Catalá*. El tradicional «discurs de gràcies» fou encomanat a Manuel de Lasarte, que el va fer breu, però amb paràgrafs certament «intencionats». Segons ell, no es podia acceptar que la festa es «trasplanti y desfiguri», perquè la «puresa dels principis» és l'única defensa del catalanisme, i que per això va acceptar ser mantenidor dels Jocs. I, encara, sense gaire subtilesa, s'adreçava a la reina del certamen amb aquests mots: «Vostra soberania es curta; pero passa entre flors y poesia sens que res vinga á pertorbarla. No todas las reynas qu' ensalsa la historia pogueren dir altre tant».

El professor Xavier Vall i Solaz, que és qui, amb el rigor que el caracteritza, ha estudiat amb més detall aquests Jocs alternatius, n'ha fet el judici següent, que resulta obligat de compartir: «En línies generals, pot afirmar-se que, fora d'algunes referències, més que oferir una proposta alternativa, en aquests moments el que es busca és remarcar la fidelitat a la tradició, l'*ortodòxia*, fent la seva festa *més floralesca* que la dels *floralistes*. Això explica, a part del manteniment d'una certa pompa i de la *topica* floralesca, l'absència d'un discurs crític envers la tradició literària dominant als Jocs, com el que va pronunciar Almirall el 1886».¹⁷

Quant als fruits literaris del concurs, foren més aviat minsos. Ni el poc temps de què es va disposar per organitzar-lo, ni l'obsessió per mantenir-se dins les formes tradicionals van permetre que es canviessin ni els premis, ni els temes. Certament, es va tendir, com assenyala Vall, a premiar obres de «caràcter marcadament progressista», perquè sobre el jurat hi va planar el temor que escriptors conservadors hi participessin i, en cas de ser-hi premiats, no es presentessin a recollir el guardó. Potser això explicaria que no s'adjudiqués el premi de l'Englantina, perquè, segons una afirmació del secretari, la que més mereixia aquest premi tenia un «fondo [que] no podia ser admés dintre de un certámen de l'índole dels "Jochs Florals" que may han

17. «Valentí Almirall i els Jocs Florals», *op. cit.* en la n. 2, p. 84.

d'esser polítics». Van adjudicar-se dos accèssits a un avui desconegut Enric Casadevall i Piera («Los Jueus del call») i al prolífic Antoni Careta i Vidal («L'agonía del patrici»). La Flor Natural va recaure en el progressista Emili Guanyabéns (o Guanyavents) i Jener («Lo caball etern») i els accèssits, en el pintor i dramaturg Ernest Soler de las Casas («Un bés per l'amor de Déu»), fill de Frederic Soler, i en el sarsuella i escriptor bilingüe Joan Manuel Casademunt («Duas cartas»). Pel que fa a la Viola, se l'endugué el popular dramaturg i periodista Antoni Ferrer i Codina («La pitonisa d'Endor»), que hi mantenia el seu característic estil truculent, i un accèssit a un inconeugut Àngel Garriga i Grau («¡Leprós!»). El certamen ofería, a més, deu premis extraordinaris, que el secretari Maurici Vidal afirma que no tenen «la transcendència que 'ls ordinaris, ja que no serveixen de mérit pera obtenir lo títol de “Mestre en Gay Saber”», raó per la qual «lo Consistori ha cregut que debia jutjar las composicions que hi obtessin ab menos rigor y dar premis á las que essent bonas no tenen l'alé que las que han obtingut los premis ordinaris». De «bones», tanmateix, no n'hi devia haver gaires, ja que van deixar quatre premis deserts. Ara bé, de les guardonades, n'hi ha que tenen un positiu interès. Apelles Mestres va obtenir-ne dos: un «al millor poema o composició poemàtica de tema lliure» (ofert pel Consistori) amb «Margaridó», que esdevindrà un dels seus poemes narratius més coneguts, i un altre «a la millor composició humorística» amb «La bofetada», peça poc reeixida, un premi que tingué també un accèssit per a l'escriptor popular Juli Francesc Guibernau («La elecció d'ofici»), que s'hi va presentar amb el seu pseudònim de «C. Gumà», i amb aquesta firma fou publicat. El premi ofert pel Centre Català, a la poesia que cantés el lema de l'entitat («Catalunya i avant»), va recaure en el ja citat Antoni Ferrer i Codina («Los fills de la Comptesa»), que ja havia estat guardonat amb la Viola. L'ofert per la redacció del diari *El Diluvio* a un «sonet de tema lliure» el va obtenir el ja esmentat Ernest Soler de las Casas («Sonet»). El guardó ofert «al millor romanç» va recaure en Joan Manuel Casademunt («Tortosa deslliurada»), que ja havia obtingut, com hem vist, un altre premi, també hi tingué un accèssit el pedagog i poeta Antoni Bori i Fontestà («Las voras del Francolí»). El «busto de terra cuyta» ofert per l'escultor Damià Campeny a «la mi-

llor comèdia en dos actes» fou per a Miquel Figuerola i Adrofeu («Servey de plata»), escriptor popular vinculat al Centre i a la Llibreria Espanyola d'Innocenci López. Finalment, el dimitit president del jurat inicial, Frederic Soler, hi obtingué el premi «al millor drama en dos o més actes», dotat pel Consistori amb 500 pessetes, sens dubte el més interessant, econòmicament parlant, del concurs. L'obra, avui gairebé oblidada, fou *La rondalla de l'Infern*, en tres actes i en vers.

La recepció de la Festa del Primer Diumenge de Maig va ser més aviat escassa. A banda del que va publicar *La Veu del Centre Català* i algun dels diaris «amics», els mitjans de l'època gairebé no en van parlar i, encara menys, en van fer valoracions literàries. I tampoc, pel que sé, no hi va haver gaires comentaris sobre el volum que conté les peces premiades i que constituïa, de fet, l'única manera de veure realment la vàlua de les composicions. En aquest sentit, potser paga la pena de reproduir alguns fragments de la ressenya anònima —i severa— que va publicar *L'Avens*, revista ideològicament i literàriament propera als organitzadors dels Jocs alternatius, un any més tard de la celebració de la festa, perquè va ser el moment en què es va posar a la venda el volum:

Per fí, y com si s'hagués endarrerit expressament pera commemorar l'aniversari de la *festa*, ha vist la llum lo tomo que conté las composicions premiades en los *Jochs Florals del Primer Diumenge de Maig* de l'any passat.

Enclou alguns treballs de mérit entre los que sobressurt l'hermós poema «Margaridó» de Apeles Mestres, d'acció bonica y ben desenrotllada ab versos cuydats ensemps qu' espontanis; l'escenari está descrit ab una justesa qu' enamora, y la orfaneta es una creació. En lo «Caball etern», poesia de Emili Guanyabens, que s'mportá la Flor Natural, s'hi veu facilitat y valentia, y contrats ab «La Pitonisa d'Endor» [de Ferrer i Codina], que guanyà la Viola, composició desgraciada que abunda en defectes de fons y de forma. Déu ferse també menció apart de «La Bofetada» [...] ¹⁸ Las demás composicions líricas d'aquest volúm son en general de regular valor, excepció feta de las que no 'n tenen, y

18. El fragment suprimit, diu: «(que no sabem perquè s'endugué 'l premi á la mellor composició humorística), d'una naturalitat encantadora; lo *metge* y lo *rector* son dos tipos sociales que may s'avindrán y que están pintats de ma mestre».

no surten de lo comú en la poesia de certámen, que ja entre nosaltres es un genre com qualsevol altre.

[...] [conté] un nou drama del senyor Soler, «La Rondalla del Infern» que apart alguns trossos dignes de son autor, en general las escenas son exageradas y en quan á forma se veu que ‘ls versos que naturalment no han rajat bé, són descuydadíssims. A nostre entendre, cas de representarse,¹⁹ deuría retocarse molt.²⁰

INTERLUDI: LA RAE PREMIA FREDERIC SOLER

Pocs dies després d’haver-se celebrat la Festa, i per a desconcert general de catalanistes, i en particular d’Almirall i el seu grup, la Real Academia Española de la Lengua (RAE) va premiar Frederic Soler pel drama *Batalla de reines*, un premi dotat amb cinc mil pessetes per la reina Maria Cristina, que estava destinat a reconèixer la millor «obra de autor español» representada durant l’any anterior. Segons afirmava *La Veu del Montserrat* del 12 de maig, de primer la RAE, per 12 vots a favor i 9 en contra, va decidir que només es poguessin considerar obres en castellà, però «sembla que la Reyna mateixa volgué esmenar l’erro, y per consegüent s’hi admeteren á concurs las otras llénguas que son tan ó més espanyolas que la castellana». I es felicitava i felicitava la RAE perquè el premi, que era la primera vegada que es donava, hagués recaigut en el «fecundíssim dramaturg» que «se pot dir que posá ‘ls fonaments del modern Teatre catalá».²¹ El dictamen va ser aprovat per unanimitat i anava signat, entre d’altres, per Antonio Cánovas del Castillo, Víctor Balaguer, Gaspar Núñez de Arce i Marcelino Menéndez Pelayo. La redacció s’atribuí, sembla que amb fonament, al polígraf santanderí,²² que en pocs dies va honorar de manera doble la literatura catalana renaixent, a pesar de les opinions que ex-

19. Ho va ser, ignoro si amb canvis textuais, al Romea l’any 1891.

20. *L’Avens*, 2a època, núm. 6 (25-6-1889), p. 104.

21. Sense signar, «Grans mercés», any XI, núm. 19, p. 146.

22. Ho diuen diversos comentaris de premsa. En una carta del seu amic Gumerindo Laverde del 10 de juny li diu que si s’imprimeix l’informe que l’hi enviï, atès que ell, Menéndez, en va ser «el redactor» (*op. cit.* en la n. 4, p. 226).

pressava en privat i que ja hem vist. Certament, i com ja deia el mateix dictamen dels acadèmics, també es volia premiar «todo el trabajo y la vida artística de un poeta que [...] sacó poco menos de la nada al teatro catalán, que convirtió en diversión culta y honesto regocijo del espíritu lo que antes fue recreación innoble y grosera».

El premi fou ben acollit pel catalanisme conservador i, per contra, amb reticència continguda pels sectors republicans i d'esquerra, i força mal rebut per la intel·lectualitat espanyola i la premsa madrilenya. No van faltar insinuacions que Sagasta, el cap del govern, l'havia manipulat a fi de fer contents els catalans, als quals, a més a més, tindrien la festa emblemàtica dels Jocs Florals presidida per la reina.²³ També havia circulat el rumor, ja en el mes de març i recollit en diversos diaris, que Maria Cristina hi pronunciaria un discurs en català, la redacció del qual s'havia encarregat a Víctor Balaguer. La reacció contrària d'alguns mitjans de Madrid va ser espectacular i un diari com *El Liberal* afirmava que era «un contratiempo» que la tragèdia de Soler estigués escrita «en catalán —idioma, dialecto, o como se le quiera llamar—, completamente desconocido para la mayor parte de los españoles».²⁴ Josep Yxart, en el volum de 1889 de *El año pasado* denuncia l'actitud d'alguns escriptors de Madrid que «dijeron cosas peregrinas discutiendo la legalidad, la oportunidad y la justicia» del premi —entre d'altres, afirmant que el català era un dialecte del castellà o del provençal, o que «solo es *española* la [literatura] escrita en castellano»—, per arribar a la conclusió —ja en aquell moment, vist amb la perspectiva d'avui—, que la qüestió era «un conflicto que no tiene solución con el criterio anticuado de los unitaristas».²⁵

23. Així ho afirma, per exemple, Joan GARRIGA I MASSÓ, íntim d'Almirall: «Sagasta, per tal d'atiar més els antagonismes iniciats entre les dues tendències aparegudes en el si del partit catalanista, va fer que l'Acadèmia de la Llengua premiés el drama de Frederic Soler *Batalla de Reines*, considerant-lo com el millor drama estrenat a Espanya aquell escrit en *llengua espanyola*.» (*Memòries d'un liberal catalanista. 1871-1939*, Barcelona: Edicions 62, 1987, p. 79).

24. Trec la informació de Josep M. POBLET, *Frederic Soler. Serafi Pitarrà*, Barcelona: Aedos, 1967, p. 293.

25. *El Año Pasado. Letras y artes en Barcelona*, Barcelona: Librería Española de López, 1889, p.s 147-153.

Val a dir que tota la premsa catalana va felicitar Soler. Però l'ocasió no va deixar d'aprofitar-se per continuar la baralla relativa als Jocs i a l'Exposició. Així, per exemple, el monàrquic *La Dinastia* del 12 de maig, obre l'edició del matí amb un article titulat «Un acto» signat amb la inicial «R» (que podria correspondre a Pere de Rosselló, que n'era el director), on tracta la mateixa qüestió de l'exclusivisme o no del castellà en el premi i considera que el guardó és «el solemne reconocimiento de la literatura catalana y de todas las literaturas regionales españolas». Acaba amb una crida que no deixa de ser significativa: «Deseamos y esperamos que los escritores catalanes, que todos los verdaderos amigos del catalanismo sincero y patriótico sabrán hacer merecido aprecio del acto notabilísimo de la Academia española». L'article, s'ha de remarcar, no conté una felicitació explícita a Soler —això sí, qualificat de «distinguido compatriota y eximio poeta»— i, en canvi, a la mateixa plana, en un solt anònim titulat «Impresiones», després de felicitar-lo, li envien «la expresión de nuestra pena», un retret en tota regla formulat en aquests termes:

Lo sentimos, en efecto, al pensar en la tribulación y malestar que debe de afligir a al insigne Serafí Pitarra desde que habrá sabido que ha alcanzado el referido premio.

Porque este premio lo otorga S. M. la Reina Regente, contra quien y, como mal encubierto alarde de irreverencia y descortesía, se han celebrado los pseudo-Juegos-Florales del domingo anterior, en los cuales le plugo tomar parte al mismo Federico Soler.

No cal dir que el comentari va tenir resposta per part de la premsa republicana, com fou el cas de *La Publicidad*, que demanava al seu col·lega monàrquic si creia «se habían de lamer manos por premios legítimamente ganados».

En tot cas, Frederic Soler devia estar prou content, ja que en tota la polèmica, que sapiguem, no va badar boca, però sí que va agrair el premi a Menéndez Pelayo en una carta del 21 de maig, en un to que depassava la simple gratitud, de la qual transcriu uns fragments, on es podrà comprovar com l'argumentació coincideix, de ple, amb la que va expressar la premsa de dretes:

[...] me consta que la altísima distinción con que acaba de honrarme la Academia española á usted la debo en gran parte, ya que usted fué quien con más entusiasmo procuró que la Literatura catalana ocupase un lugar entre sus hermanas, las que, no por ser provinciales dejan de ser españolas.

El generoso proceder de la Academia, por usted inspirado, ha producido verdadero entusiasmo en Cataluña, no por referirse á mi pobre personalidad, sino por la trascendencia del acto que usted acaban de realizar.

Por las expresadas razones, creame deudor á usted de la mejor y mas alta honra que he alcanzado en mi carrera literaria, y me juzgaria ingrato, sino diese á usted las mas expresivas gracias por cunato, con su elevadísimo talento y noble entusiasmo por la Literatura catalana, ha hecho usted en pro del resultado que acaba de obtener nuestra querida Cataluña.²⁶

ELS JOCS FLORALS OFICIALS

Mentrestant, la preparació dels Jocs Florals oficials feia la seva via. Del front Menéndez Pelayo, se'n tenia una cura especial. Calia no sols que fos present a l'acte de la festa (se'n podia excusar fàcilment), sinó que es comprometés a fer el discurs final, l'anomenat «de gràcies». Així, Guimerà en una carta en català del 12 d'abril li deia: «Suposo que vindrà per las festas dels Jochs Florals á desempeñar lo carrech de Mantenedor; los companys de jurat tením molt interés en que sia V. qui fassi'l discurs de gracias y desitjan ab tota l'anima que se'n encarregui. Ja rebrá la comunicació manifestantho».²⁷ I dos dies més tard era Antoni Rubió i Lluch qui li escrivia, afegint-hi dos elements rellevants, que no fes cas d'Almirall i que el discurs havia de ser en català: «Aguiló, Cabot, Verdaguer y otros *Mantenedores de los Jochs Florals* me ruegan que te pida en su nombre que te dignes escribir el discurso de gracias en *catalán* o castellano; en caso de que fuera en castellano se encargan de traducirtelo. Todos deseamos encarecida-

26. *Op. cit.* en la n. 4, ps. 207, 208.

27. *Op. cit.* en la n. 4, p. 173. Aquest mateix recull epistolar conté la comunicació citada, que porta data del 16 (p. 181).

mente verte en esta ciudad á fines de Mayo. No hagas caso de las ridiculeces de Almirall y de la *gent del Centre*».²⁸ Algun problema hi devia haver, però, perquè Aguiló i companyia recorren a l'amic més íntim que Menéndez tenia a la capital catalana, el catedràtic de Química de la Universitat José R. Fernández de Luanco (en seria també rector), que el 8 de maig se li adreça en uns termes que denoten la preocupació que hi devia haver a Barcelona:

Querido Marcelino: Tienes al Consistorio de los Juegos Florales anonado después que D. M. Aguiló ha recibido tu última carta. La presencia de S. M. la reina Regente; el ser éste el trigésimo aniversario del renacimiento de aquella fiesta; tu nombre puesto al pié de los edictos que salieron á luz, todo exige que hagas un esfuerzo supremo y correspondas al afecto, desde muy atrás manifestado, que te profesan los catalanes. Tu falta, que en otra ocasión pudiera suplirse, es punto hoy casi imposible. [...] Sé lo atareado que te hallas y las dificultades con que tropiezas; pero en mi está decirte la verdad de las cosas para que sepas toda su trascendencia [...]. El viaje es rápido y cómodo; el deseo de verte aquí muy grande. ¿No logrará el Consistorio ver realizado su vivísimo deseo?²⁹

Aquesta demanda devia fer el seu efecte, ja que el mateix Fernández Luanco li torna a escriure el 15 de maig dient-li que la carta que li ha enviat l'ha passada a Aguiló i que «produjo gran contento entre los individuos del Consistorio de los Juegos Florales».³⁰

També es vigilava el front social. El primer de maig el Consistori va enviar un escrit signat per Aguiló a un ampli ventall de personalitats del món cultural, polític i social de Catalunya demanant-los que assistissin a la inauguració, en el qual s'assegurava que s'havia accedit «de bon cor» —l'expressió resulta curiosa— a la petició de l'Ajuntament de Barcelona, «protector principal de la Institució dels Jocs», d'ajornar-los perquè així fossin més lluïts i constituïssin la festa més «celebrada, la de més color local y la més típica de totes» les que hi hauria a l'Exposició. A més a més, s'hi va convidar una colla d'escriptors de fora, entre els quals

28. *Ibid.*, p. 175, 176.

29. *Ibid.*, p. 196.

30. *Ibid.*, ps. 202, 203.

Benito Pérez Galdós, Emilia Pardo Bazán, Margalida Caymari, Teodor Llorente, Isaak Paulovski, Frederic Donnadieu i Justí Pepratx.³¹

Arribats a la data fixada, el 27 de maig, es van celebrar finalment els Jocs oficials a la Sala Gran del Palau de Belles Arts de l'Exposició. Inaugurats amb tota solemnitat per la reina Maria Cristina, totes les cròniques en destaquen la multitud d'assistents i la pompa de l'acte. Tot i que convocats a la una del migdia, la festa es va retardar fins a les tres i va acabar dues hores després. No em puc resistir a donar el començament de la crònica que en va fer *L'Esquella de la Torratxa*, que, en llenguatge arcaïtzant, retrata amb gràcia el que les altres cròniques periodístiques només reporten, segons el seu color polític, de manera asèptica o grandiloqüent:

Enguany ne son venguts tardans, com les fruytes mal madures. Bufá la ponentada fent doblegar no poques espinades é la festa popular tornás cortesana. Dèu los fassa bons, é 'l cavaller Sanct Jordi no 'ls ho retrega. Amen Jesús.

E no sols fou alterat lo jorn de la celebració de la festa, sinó fins la hora que tots temps havia sigut la una é enguany sigue la de les tres, é també fou alterat lo loch de la festa [...].

E asseguda la Sra. Loch-tinent en lo trono menor, Mossen Sagasta, canceller del reyalme digué: -S'obra la festa.

E molts dels presents deyen rihent: -En veritat, la festa *sobra*, ja que fou degudament celebrada lo primer diumenge de Maig.

E desseguít micer Eduart Toda, vestint la catracólica de cónsol de Serdenya, legí lo parlament de Mossén Marian Aguiló, president del Consistori, que no sap de legir pero sí de 'scriure.

E de aquest parlament no se'n sentí pilota.³²

Certament, sembla que l'acústica del recinte era molt deficient i ni els parlaments ni la lectura dels textos va poder ser escoltats per tot el públic. Sigui com vulgui, i com ja era del tot previsible, el guanyador de la Flor Natural, que fou l'inefable Jaume Collell, amb la poesia «L'absoluta», la va oferir a la vídua d'Alfons XII. El secretari, a l'acta

31. Aquests i d'altres surten esmentats a l'acta feta pel secretari (p. 42).

32. «Crònica», núm. 490, (2-06-1888), ps. 337, 338.

de la festa, explica el següent: «Aquest nom [el de Collell] s'acullí ab entusiasme que aná prenent carácter indescriptible mentres dit senyor acompanyat de D. Marian Aguiló y D. Marcellí Menéndez y Pelayo se dirigia á oferir lo premi á S. M. la Reyna [...] [a la qual] «el públich en massa» tributà una ovació que «difícilment olvidarán quants la presenciaren é hi contribuiren». Un moment especialment emotiu, segons bona part de la premsa, va ser la lectura del parlament de Menéndez Pelayo, que van ser reproduït per una part important de la premsa. *Lo Catalanista*, setmanari del Centre Català de Sabadell, però enfrontat a Almirall, després d'assegurar que «havia captivat lo cor» i que havia estat un «consolador bálсам» per al catalanisme, reportava com havia esta rebut pels assistents: «Lo senyor Menéndez Pelayo fou acullit ab insistents aclamacions, vivíssims crits d'entusiasme é inacabables picaments de mans».³³

L'endemà, però, hi va haver l'oportunitat de tornar a sentir discursos i poesies en el tradicional àpat que van celebrar jurat, premiats i adjunts. Aquesta vegada hi van assistir cent trenta persones i va tenir lloc al restaurant Miramar, un dels pocs, segons sembla, que podia encabir un nombre tan gran de comensals. Menéndez Pelayo va haver-hi de repetir el seu parlament³⁴ i es feren gran nombre de brindis, el primer dels quals, segons les cròniques, fou per la «Real Academia por el premio concedido al señor Soler», segons informava *La Dinastía*.³⁵

Al certamen s'hi van presentar tres-centes trenta-nou composicions, un nombre notòriament més gran del que solia ser habitual. Els altres dos premis ordinaris van recaure també en dos escriptors coneguts i destacadament compromesos amb el sector oficialista: Francesc

33. «Una gran diada», sense signar, núm. 40, (3-06-1888), ps. 5, 6. A les pàgines 9, 10 reproduceixen el discurs de Menéndez.

34. De l'efecte que va despertar el discurs en dóna fe el mateix autor en carta al seu amic Gumersindo Laverde del 16-7-88: «Hoy te remito el discurso que leí en Barcelona y que hizo allí grandísimo efecto, supongo que por estar escrito en catalán. La Reina, á quien se le dimos, en una traducción castellana, quedó al parecer muy encantada, me convidó á comer [el dia 30 de maig, segons invitació publicada a la p. 214 de l'*op. cit.* a la n. 4] y me dijo mil cosas agradables.» (*op. cit.* en la n. 4, p. 228).

35. «El banquete de los Juegos Florales», edició del matí del 29-05-1888, p. 2.

Matheu hi obtingué l'Engantina («Festa!», amb el lema «Barcelona 1888»), l'únic text que es relaciona d'alguna manera amb l'Exposició, i Ramon Picó i Campamar la Viola («A uns nuvis»). A aquests premis van obtenir-hi accèssits noms ja coneguts com J. Franquet i Serra, J. Martí i Folguera, R. E. Bassegoda, M. Ribot i Serra, F. Ubach i Vinyeta, J. Torras i Reyetó, A. Valls i Vicens. Hi hagué dinou premis extraordinaris, dels quals se n'adjudicaren catorze, entre personatges com els mateixos Collell, Ubach, Martí i Folguera o Valls i Vicens, i d'altres com Puig i Cadafalch, S. Sampere i Miquel, J. Coroleu (un republicà notori), P. Bertran i Bros, J. Riera i Bertran, L. B. Nadal i a un jove Joan Alcover (que s'hi donava a conèixer). Seria massa prolix entrar ara a detallar i comentar tant els noms com les peces premiades. Antònia Tayadella ja fa vint anys que en va fer un judici que em sembla que avui és perfectament vàlid, quan, després de jutjar severament l'englantina guanyada per Matheu, conclouïa: «Dissortadament, la deficient qualitat literària es pot fer extensiva, pràcticament, a la totalitat d'obres guanyadores el 1888 als Jocs Florals. Tan certa és, a més, la manca de qualitat com l'anacronisme de la majoria de les peces».³⁶

D'altra banda, cal fer constar que en els discursos van decidir ignorar completament que hi havia hagut els Jocs alternatius i no s'hi va fer absolutament cap referència. I, pel que fa a l'ajornament del dia de la festa, es van limitar, en una nota de l'acta estesa pel secretari, a dir que el Consistori havia atès la petició de l'Ajuntament, que transcriuen, com ja hem indicat més amunt, en el volum del certamen.³⁷ El sector dissident, al seu torn, va intentar desqualificar el certamen, reiterant els arguments que feia setmanes que repetien: «Van voler ferse cortesans, y á tal capritxo han sacrificat la festa mes típica de la poesia. Faltant als Estatuts y á tots els precedents, van retardar los Jochs Florals pera quan la Reyna Regent se trobés a Barcelona, y van lograr que 'ls acceptés la flor natural de mans d'un canonge. Pera preparar la cosa, no sols van ofegar las veus de las minorias, sino que fent de verdaders cortesans, á la entrada de la Cort, van encatificar son pas ab

36. «Els corrents literaris», dins Ramon GRAU (dtor.), *Exposició Universal de 1888: llibre del centenari, 1888-1898*, Barcelona: L'Avenç, 1988, p. 482.

37. *Op. cit.* en la n. 12, p. 41.

poesias aduladoras».³⁸ Conrad Roure, el president dels Jocs alternatius, va publicar com tants altres escriptors un report de l'Exposició, on es refereix com de passada als dos certàmens i hi explica que els oficials es van retardar «en aras de las conveniencias políticas» i per pressions de Sagasta. A la festa que va presidir hi dedica un cert espai, que es limita a quatre ratlles en parlar dels altres Jocs donant els noms del jurat i dels guanyadors i sense dedicar un mot al discurs de Menéndez Pelayo.

UN COLOFÓ PER ALS JOCS OFICIALS: UN NOU «MEMORIAL DE GREUGES»

Sens dubte, els Jocs Florals del 27 de maig van ser, des del punt de vista dels seus organitzadors, dels responsables de l'Exposició i d'un ampli sector del catalanisme, un èxit. Certament, la presència reial, la de Sagasta usant el català a l'obertura i al tancament de la festa,³⁹ el premi de la RAE a Frederic Soler i el parlament del polígraf santanderí van suposar un reconeixement sense precedents per part de l'Espanya oficial a la literatura catalana renaixent. Potser més, encara: a la Renaixença en un sentit més global, és a dir, a la llengua, la cultura i la personalitat catalanes.

La Lliga de Catalunya i els seus aliats, tanmateix, feia temps que preparaven el colofó dels Jocs, un nou missatge a la Corona, com el que el 1885 havien lliurat al marit de la reina, el difunt Alfons XII, i

38. «La disidencia», *La Veu del Centre Català*, núm. 34 (16-6-1888), p. 203.

39. El *calembour* «s'obre la festa», que bona part dels mitjans periodístics adversos va destacar, va arribar també a Madrid. Així, ho van utilitzar en contra a les Corts, tal com informava *La Dinastia* el 23 de maig: «Cree el señor Romero Robledo que el señor Sagasta debió ir á Barcelona para estudiar las necesidades de la industria y no para abrir y cerrar Juegos Florales en idioma catalán». De tota manera, alguna publicació catalana no va veure clar el to amb què el polític cordovès va pronunciar els mots en català: «ab sa indefinible rialleta de *home de mon*, rialleta que es difícil precisar si interpreta la satisfacció 'l sarcasme [...]; torná á tancar la sessió 'l senyor Sagasta en llengua catalana y ab la acostumada rialleta, un xich mes concentrada que en l'acte d'obrir la festa». (article cit. en la n. 35, ps. 2 i 6).

que, com és sabut, havia despertat moltes expectatives a Catalunya, però que no havia produït cap resultat pràctic. Aleshores, aprofitant la presència de la reina als Jocs, van aconseguir que rebés una representació de prohoms, encapçalada per Pau Sans i Guitart, president de la Lliga, que li entregà, sembla que el dia 2 de juny, un «Missatge a S. M. d. Maria Cristina d'Habsburg-Lorena, Reina regent d'Espanya, Comtessa de Barcelona». Redactat en català per Àngel Guimerà i traduït al castellà per Josep Yxart, segons reportava el diari madrileny *La Época* del 3 de juny, hi havia, entre altres reivindicacions, la d'unes Corts catalanes, l'oficialitat del català, un servei militar voluntari, l'ensenyament en català, una justícia catalana, una administració civil catalana i l'autonomia fiscal. Aquest document va ser una sorpresa per a una part dels polítics catalans i va desfermar una reacció violentíssima a Madrid, on es van arribar a demanar accions penals contra els signants del que es va presentar com un nou «Memorial de greuges». ⁴⁰ Una part de la premsa barcelonina se'n va desmarcar, mirant de fer-lo passar com un text romàntic i inadequat als temps presents i, doncs, sense cap efecte pràctic, ⁴¹ però, de tota manera, «inconvenient». *La Veu del Centre Català*, per exemple, va considerar que

40. El «Missatge a S. M. d. Maria Cristina d'Habsburg-Lorena, Reina regent d'Espanya, Comtessa de Barcelona» es troba reproduït a José Antonio GONZÁLEZ CASANOVA, *Federalisme i autonomia a Catalunya (1868-1938)*, Barcelona: Curial, 1974, ps. 519-535, i a *L'Exposició del 88 i el nacionalisme català*, Barcelona. Nadala de la Fundació Jaume I, 1988, ps. 92-99; també, en edició facsímil, a *Memorial de greuges de 1760...*, Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia, 1990, ps. 119-135.

41. Vegeu els judicis següents del citat González Casanova sobre el document: «Si bé el Missatge no amaga, sinó que afirma la personalitat nacional de Catalunya, ho fa d'una manera que, encara que sembla audaciosa respecte a l'afirmació i les pretensions que s'hi exposen, té la virtut tàctica i ideològica de presentar-se com un nacionalisme històric, com una consciència de nació catalana en el sentit pre-revolucionari del concepte.» (*op. cit.* en la nota. ant., ps. 162, 163). I, encara, davant del fet que va signat pel president de la Lliga de Catalunya, Pau Sans i Guitart, amb un conjunt d'unes 350 signatures de 321 municipis: «No ens trobem, doncs, davant d'un moviment de l'alta burgesia industrial lligada encara amb grups madrilenys, sinó de burgesia mitjana, propietaris rurals, sectors professionals i culturals de municipis petits del camp català i els primers grups catalanistes locals.» (*op. cit.*, p. 165).

el Missatge no tenia «res en comú ab las aspiracions dels verdaders regionalistas», perquè els «lligats» volen «restaurar pera separar», mentre que els federalistes volen «afluixar pera unir». En altres paraules, mentre el Centre propugnava un ideari que tant es podia assolir en una monarquia constitucional com en una república representativa, els de la Lliga «ho esperan tot d'una Regenta estrangera, que no té altre títol pera sas prerogativas que ser la vidua de un Borbón y la mare d'un altre».⁴²

En aquell moment els Jocs Florals de Barcelona, que complien trenta anys d'existència, eren, ben cert, una institució anacrònica i caduca en molts aspectes i literàriament se situava fora dels corrents de la modernitat. Però tenia una trajectòria que havia tingut un paper decisiu en la consolidació no sols de la literatura pròpia,⁴³ sinó que encara servia de plataforma d'afirmació no sols de la literatura, sinó de la llengua, de la cultura i de les aspiracions d'una part important del catalanisme. Ja hem vist com se'n van servir tots plegats en aquesta història dels certàmens enfrontats, i no per motius precisament literaris: fou un dels combats destacats en la contesa per veure quin dels sectors enfrontats aconseguia el predomini dins el catalanisme polític.

La història dels Jocs en els anys a venir va canviar d'orientació i també la d'alguns dels protagonistes de l'enfrontament, singularment la d'Almirall, que tots els historiadors coincideixen a dir que es va

42. *Loc. cit.* en la n. 37.

43. És ben significatiu l'article que Ramon D. PERÉS, l'antic director de *L'Avenç* i home que no es podia considerar proper als principis estètics i ideològics del grup de *La Renaixensa*, va publicar justament el dia 27 de maig a *La Vanguardia*, amb el títol «Los Juegos Florales. Impresiones y datos». No hi fa cap referència a la duplicitat de certàmens i se centra a fer una anàlisi de la importància dels Jocs, amb consideracions d'interès, vistos amb la perspectiva de 29 anys d'existència. Diu que són com el «alma que sostiene y vigoriza el catalanismo», que els considera «útiles y convenientes», a més de ser «un medio editorial como otro cualquiera» i que formen una gran «Antología» de la literatura catalana moderna. De fet, afirma que no sols són «importantes» per als que hi participen, sinó «para Cataluña en general porque sostienen su literatura propia». Reclama, això sí, alguns canvis («acaso conviniera una transformación radical de los Juegos Florales, algo que les diera más amplitud y les acercara más á todo el mundo»), com ara el sistema de «mestratges» basats només en els premis ordinaris i que aquests no es limitin a la triple temàtica d'aquests.

equivocar enfrontant-se tan directament a l'Exposició, i que aquesta fou una de les causes per les quals va anar quedant marginat de la vida política. Guimerà, per la seva banda, va adquirir un protagonisme creixent en els anys immediats, tant en el camp literari com en el polític. Els Jocs, entrats en un procés de decadència creixent, van tenir, com és sabut, una revifalla en el tombant de segle de la mà de certs corrents modernistes. Però aquesta ja és una altra història.